

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ МУЗЕЮ ЕКОЛОГІЧНОГО ПЛАКАТУ В ХАРКІВСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ АКАДЕМІЇ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

ID ORCID 0000-0003-0719-2319

Олена МУДАЛІГЕ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

У статті здійснено спробу проаналізувати в хронологічному вимірі (1991–2021 рр.) історію створення й функціонування Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок», найбільшої в Україні художньо-екологічної акції, спрямованої на привертання уваги до екологічних проблем у світі та духовно-етичних основ буття. Висвітлено особливості кожної трієнале, простежено зміни в часі образотворчої складової сучасного плакату в міру віддалення від трагедії Чорнобиля, виявлено художньо-комунікативні особливості та інновації плакату, що застосовуються дизайнерами для пропагування важливих загальнолюдських прагнень. Основою дослідження послужили матеріали альбомів-каталогів одинадцяти проведених трієнале, колекція графіки та плакатів, книга спогадів засновника трієнале. Акцентовано увагу на закономірному процесі перетворення зібраної колекції плакатів і графіки на музей, здатний стати центром сучасної дизайнерської культури. Наголошено на особливій ролі Харківської державної академії дизайну і мистецтв в організації та підтримці Музею екологічного плакату «4-й Блок – музей, архів, лабораторія». Заклад вищої освіти з потужним творчим і науковим потенціалом, власними традиціями та авторськими методиками викладання, ХДАДМ повсякчас організовував навчальний процес так, щоби знайомити студентів з історією та новими напрямками в сучасному мистецтві, в тому числі у графічному дизайні. Такий підхід залучає нові покоління мистецької еліти України до участі в діалозі між представниками різних культурних регіонів і до транслявання власного художнього досвіду у світовий мистецький простір з метою поширення найкращих ідей людства. У статті представлені висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Ключові слова: Міжнародна трієнале екологічного плакату «4-й Блок», Чорнобиль, екологія, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, графічний дизайн, шрифтовий плакат, плакат, музей

ВСТУП

Екологічні катастрофи попередніх 36 років, їх вплив на життя людей, зміна ставлення суспільства до майбутнього стали поштовхом для активного висловлювання власної позиції щодо зазначених подій з боку всесвітньої художньої спільноти. Ініціативу об'єднати творчі зусилля дизайнерів усього світу в пошуках шляхів збереження життя на планеті взяла на себе з 1991 р. Міжнародна трієнале екологічного плакату «4-й Блок», організована в пам'ять трагедії на Чорнобильській АЕС. Що три роки трієнале поновлювалася найкращими творами плакатів і графіки на екологічну, соціальну та культурну тематику і стала центром осмислення й тривоги за спільне майбутнє людства.

З часом стало актуальним питанням створення музею-галереї, сутність цього закладу полягатиме у збереженні, подальшому формуванні та демонстрації унікальної колекції; у проведенні художніх і наукових міжнародних форумів з метою формування екологічної обізнаності й відповідальності суспільства за допомогою засобів мистецтва і новітніх досягнень у медіадизайні.

Вибух атомного реактора 4-го енергоблоку Чорнобильської атомної станції 1986 р. змінив ставлення людей у всьому світі до техногенної небезпеки, яку може створити людина власноруч. За п'ять років по тому в пам'ять про трагедію учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, художник-графік, на той момент викладач художньо-промислового інституту в Харкові Олег

Векленко з колегами й однодумцями організував виставку плакату і графіки, давши заходу назву «4-й Блок».

З прагненням ушанувати пам'ять загиблих і віддати належне всім, хто ризикував життям і здоров'ям в Чорнобилі, організатори звернулись до видатних майстрів графіки і плакату різних країн світу з запрошенням взяти участь у благодійній акції. Дизайнери і художники з 21 країни світу відгукнулись на заклик і надіслали сотні плакатів і графічних аркушів на чорнобильську й екологічну тему, висловлюючи тривогу про майбутнє людства художніми засобами.

Зацікавленість і участь творчої спільноти стала прагненням візуалізувати тему трагедії, перевести її в царину мистецтва, врятувати критичну ситуацію засобами творчих зусиль. Чорнобиль став символом солідарності, як назавжди трагічним знаком уселюдської єдності стала Хіросіма. Художники різних країн створили велику колекцію, твори якої осмислюють Чорнобиль – українські Помпеї, всесвітній центр тривоги про спільне життя і спільне майбутнє [3, с. 9].

Відтоді минуло вже понад 30 років, і щотретій рік у Харкові проводиться Міжнародна трієнале екологічного плакату «4-й Блок» за участі всесвітньовідомих дизайнерів-графіків і студентів художніх навчальних закладів з різних країн світу, чий плакати порушують гострі екологічні, соціальні та культурні питання суспільства. Міжнародна трієнале та прагнення провідних дизайнерів виявити активну соціальну позицію, тема екології привернули увагу громадськості в колишньому СРСР та на пострадянському просторі.

Представництво, склад і художній рівень вивели харківську трієнале на рівнозначні позиції з виставкою плакату і графічного дизайну в Колорадо (США), Міжнародною бієнале графічного дизайну в Брно (Чехія), трієнале плакату в Тоямі (Японія), Інтернаціональною бієнале плакату в Тегерані (Іран), Міжнародною бієнале плакату в Мехіко (Мексика), Міжнародним фестивалем плакату і графічного дизайну в Шомоні (Франція), міжнародними бієнале плакату в Лахті (Фінляндія) та Варшаві (Польща).

З кожним новим проведенням харківської трієнале зростала кількість авторів і представлених плакатів, що підтверджувало значущість події та інтерес до проблем екології у світі. Настала потреба створити якісний музейний проект, науково-просвітницький комплекс, прозорий інтерактивний простір для виставок та освітніх програм, спрямованих на розвиток художніх навичок, на виховання соціальної відповідальності.

На сьогодні у світі працює кілька значущих інституцій для архівування та демонстрації мистецтва плакату. Польща стала першою країною, яка відкрила Музей плакату (м. Вілянув, 1968). З часом музей перетворився в культове місце перегляду та переосмислення традицій і досягнень польської

Лл. 1. Олег Векленко.
Емблема першої
виставки
екологічного
плакату «4-й Блок».
Україна. 1991

школи плакату [24]. Колекцію Данського музею плакатів (Ден-Гамл-Бай, м. Орхус) було започатковано приватним колекціонером, художником Педером Стоугаардом ще 1973 р. Метою музею стали збір, реєстрація та збереження плакатів з Данії та решти світу, дослідження плакатів і поширення їх через виставки та публікації, створення міжнародної мережі для зміцнення позиції плакату [22]. Колекція Музею плакату у фінському місті Лахті (близько 80 000 екз.) базується на виставкових плакатах, зібраних до 1975 р. для Художнього музею Лахті, та на матеріалах, подарованих музею від Лахтської міжнародної бієнале плакатів (засн. 1975). Колекція включає плакати та інші друковані роботи видатних фінських дизайнерів-графіків, іноземних авторів [23]. З прагненням відкрити світу царину візуальної передачі ідей політичного, культурного та загального характеру, створити доступну для всіх комп'ютеризовану базу даних світового мистецтва плакатів, було створено перший у Японії Музей міжнародного плакатного мистецтва (м. Огакі, 1996) [21]. У 2015 р. в Нью-Йорку (США) відкрився Poster House, задумом якого стала презентація впливу на суспільство культури та дизайну плакатів як унікальних історичних свідоцтв [25].

Важливим джерелознавчим матеріалом для вивчення й дослідження історії виникнення і розвитку Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок» стали видані до кожної трієнале каталоги, котрі: відображають етапи становлення і розвитку процесу; містять документальні репортажі про події, статті організаторів, членів журі, мистецтвознавців, дизайнерів; знайомлять з ілюстративно-інформаційним матеріалом про виставки і авторів робіт; демонструють актуальні напрями проектного дизайну екологічного спрямування [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10].

Історію організації та проведення унікального міжнародного мистецького проекту, що триває вже понад 30 років на теренах України, висвітив у книзі-розповіді засновник і неодноразовий президент Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок», професор Харківської державної академії дизайну і мистецтв Олег Векленко [11].

МІЖНАРОДНІ ТРІЕНАЛЕ ЕКОЛОГІЧНОГО ПЛАКАТУ «4-Й БЛОК»: ВІД ВИСТАВОК ДО МУЗЕЮ

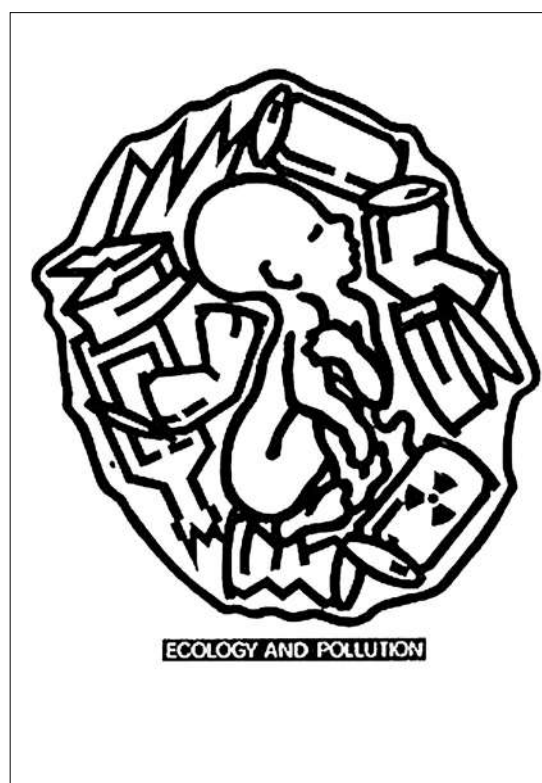
1991 рік (I виставка). Перша виставка графіки та плакату, присвячена трагічним подіям на Чернобильській АЕС, відбулась у Харківському художньому музеї 1991 р. Її емблемою (іл. 1)¹ стало «символічне зображення рук, що міцно стискають атомне ядро. Ці руки витримали нелюдське напруження і, опалені руйнівною радіацією, врятували нас. Руки простих людей – пожежних, військових, робітників, вчених...» [3, с. 7]. На виставку надійшло більше 300 робіт з 21 країни світу. Образи катастрофи, створені засобами різних видів графіки: офорту, шовкографії, деревориту, кольорової ліногравюри, змішаної техніки та комп'ютерного друку, були розраховані на вдумливого глядача та об'єднані почуттям безпосередньої причетності до пережитого. Крізь призму графічного і плакатного мистецтва митці відображали внутрішній стан суспільства: гіркоту та катастрофічне сприйняття світу, страх перед майбутнім, жахливі пророцтва про незакінчений процес розпаду і тривалу загрозу прихованої смерті. Дизайнери уникали шаблонних зображень, зводили образотворчі засоби до мінімуму, звертаючись до стилізованих символів для візуалізації характерних образів. Знаковість сприймалась глядачем набагато швидше, тому вербальна складова плаката стала вже другорядною (іл. 2). Багато творів, схожих на «об'єктивний історичний документ, що відбиває аспекти катастрофи, шокують песимістичною направленістю, втілюючи свої переживання в стилі “чорного гумору» (іл. 3) [3, с. 9]. З самого початку проведення виставки прийшло розуміння: надіслані роботи складуть основу художньої колекції майбутнього музею, настільки якісно вони були виконані, настільки потужною була випромінювана ними енергетика.

Перші місця вибороли японські дизайнери, в чиїх гармонійних і врівноважених творах застигла сумна та чуттєва мить життя (іл. 4а, 4b, 4с). «Якщо порівняти плакати, які прийшли від наших художників – і “звідти”... Ми весь час викриваємо, вимагаємо: “Під заборону!”, “Не дамо!”. У них же – художні твори. Більш абстрактно, а зачіпає людину гостріше, сильніше. Вони шукають причину глибше. І вона справді глибше», – таку влучну характеристику роботам японських дизайнерів надав О. Векленко [11, с. 33].

1994 рік (II трієнале). Зростаючий інтерес до теми екології було підтверджено участю у виставці майстрів з чотирьох континентів світу, мистці демонстрували віртуозне володіння як традиційними засобами

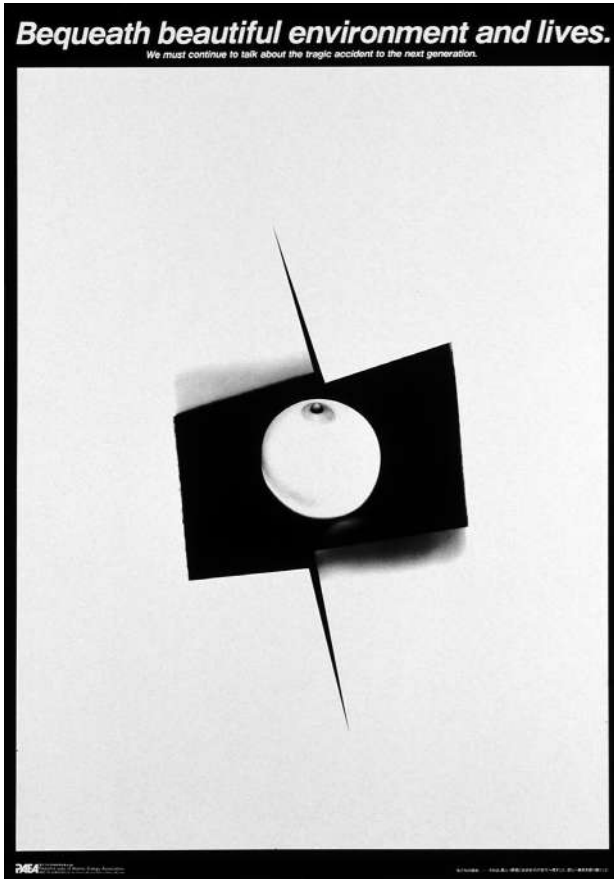

Іл. 2. Лекс Древінський. *Дорога в пекло.*
Німеччина. 1991

Іл. 3. Лекс Древінський. *Екологія і забруднення.*
Німеччина. 1991

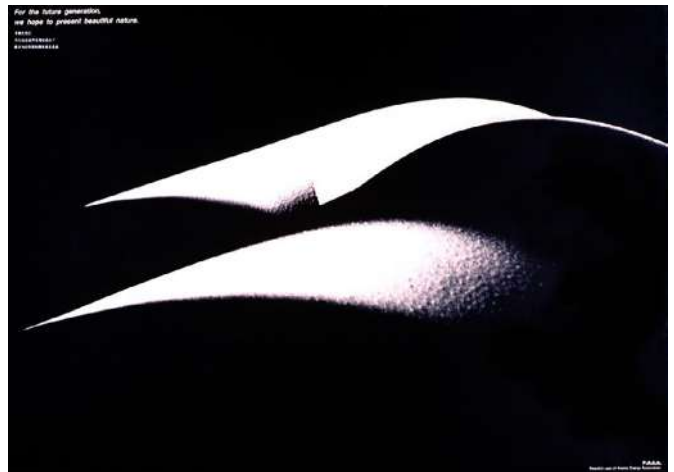
¹ Усі наведені в статті ілюстрації зберігаються в колекції Музею екологічного плакату «4-й Блок – музей, архів, лабораторія» у Харківській державній академії дизайну і мистецтв.

Лл. 4а. Асаї Йошітеру. *Передамо поколінням прекрасне довкілля і життя.* Японія. 1991

Лл. 4б. Асаї Йошітеру. *Радіоактивне молоко нам ніколи не буде потрібне.* Японія. 1991

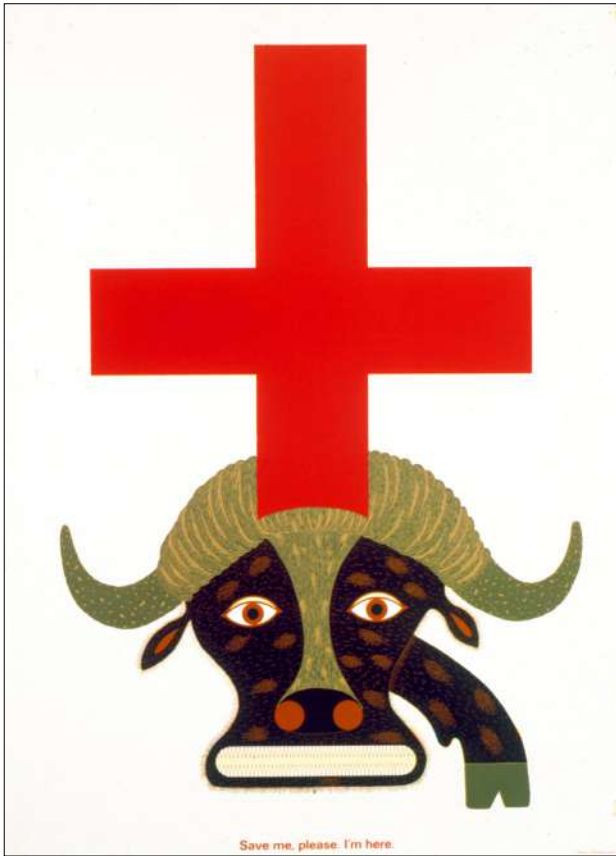
Лл. 4с. Асаї Йошітеру. *Ми сподіваємось подарувати прекрасну природу наступним поколінням.* Японія. 1991

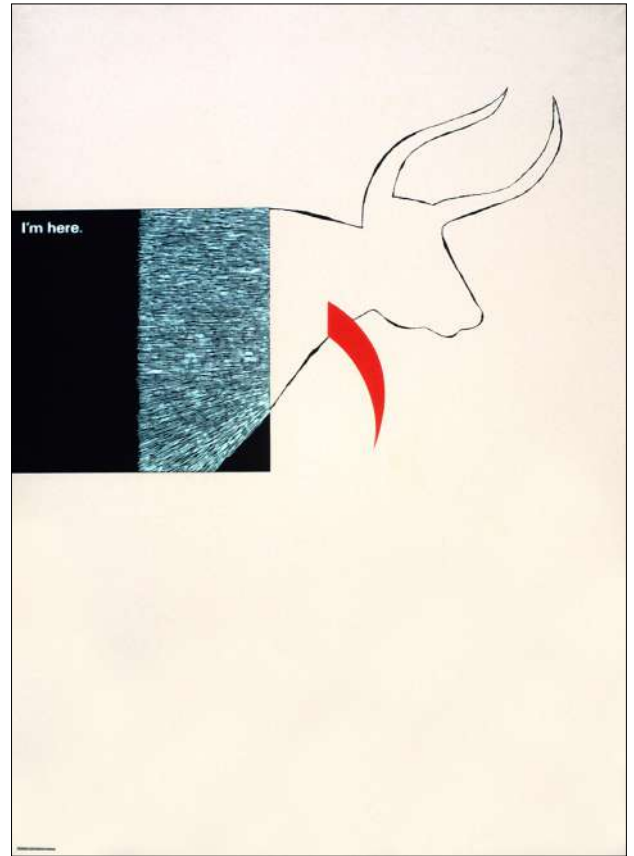
Лл. 5. Канесато Андо. *Врятуйте Землю.* Японія. 1994

Лл. 6. Кан Тай-Кеунг. *Охорона природи.* Китай. 1994

Лл. 7а. Казумаса Нагаї. *Збережи мене, будь ласка. Я тут.* Японія. 1994

Лл. 7б. Казумаса Нагаї. *Я тут.* Японія. 1994

Лл. 7с. Казумаса Нагаї. *Збережи мене, будь ласка. Я тут.* Японія. 1994

Лл. 8. Джанні Борта. *Під сонцем.* Італія. Серіграфія. 1994

вираження, так і новітніми графічними техніками, такими як інталіо, мецо-тинто, різцева гравюра, акватинта, монотипія. Концептуальність та емоційно-виразна мова графічних пошуків свідчили про глибоке осмислення авторами причин і наслідків трагедії. Головною думкою графічних робіт було питання про сенс існування людини, жага пізнання світобудови та самопізнання. Єдиний голос Всесвіту, що складався з безлічі фізичних і духовних явищ, являв собою згуртоване ціле і знаходив відгук у душі кожної людини, пробуджуючи роботу думки та уяви (іл. 5).

Через три роки після першої виставки і через вісім років після Чорнобиля трагізм і скорбота пережитого перейшли у філософську площину прийняття, розуміння і подолання емоцій. Гострота художнього задуму, високий професійний рівень, гуманізм і моральність об'єднали країни і культури (іл. 6).

Специфічна художня образність, об'єднана однаковими прийомами та набором обмежень, знайшла прояв у низці серійних плакатів японського дизайнера Казумаси Нагаї, де закладено особливу витонченість у презентації бачення, «пластичність лінії, потаємність, тонке, особистісне, емоційне сприйняття» [18, с. 88]. Експериментуючи з декоративними властивостями контурів та силуетних форм, зіставленнями чорного фону та білої плями, дизайнер досягав пронизливого звучання образів. З плакатів Нагаї людськими очима дивились різні тварини з мовчазним благанням про допомогу (іл. 7а, 7б, 7с).

Професор філософії Надія Корабльова надала оцінку експозиції: «...саме ця, неодержавлена творчість ентузіастів здатна ступати в діалог, що є ознакою нового національного мистецтва... Вже сьогодні Харків може претендувати на володіння духовними цінностями, внутрішня необхідність в яких виявилась вчасною» [11, с. 53].

1997 рік (III трієнале). До трієнале надійшли роботи з 34 країн світу, у тому числі з Англії, Франції, Німеччини, Канади, США, Японії та ін., – понад 700 аркушів. Активність учасників показала незгасаючу зацікавленість митців різних куточків планети проблемами екології, співчуття і щире бажання своєю творчістю допомогти постраждалим у Чорнобилі. Результати ретельного відбору міжнародного журі було продемонстровано у Будинку художника (200 аркушів графіки) та Харківському художньому музеї (150 плакатів).

У графічних роботах, створених у різноманітних техніках, відбивався образний погляд митців на конфліктність і гостроту взаємин людини та природи. Розуміння екологічних проблем мало метафоричний підхід і було позначено глибоким усвідомленням, переживанням неповторної краси природи (іл. 8).

Більшість дизайнерів супроводжували емоційними листами-роздумами власні графічні

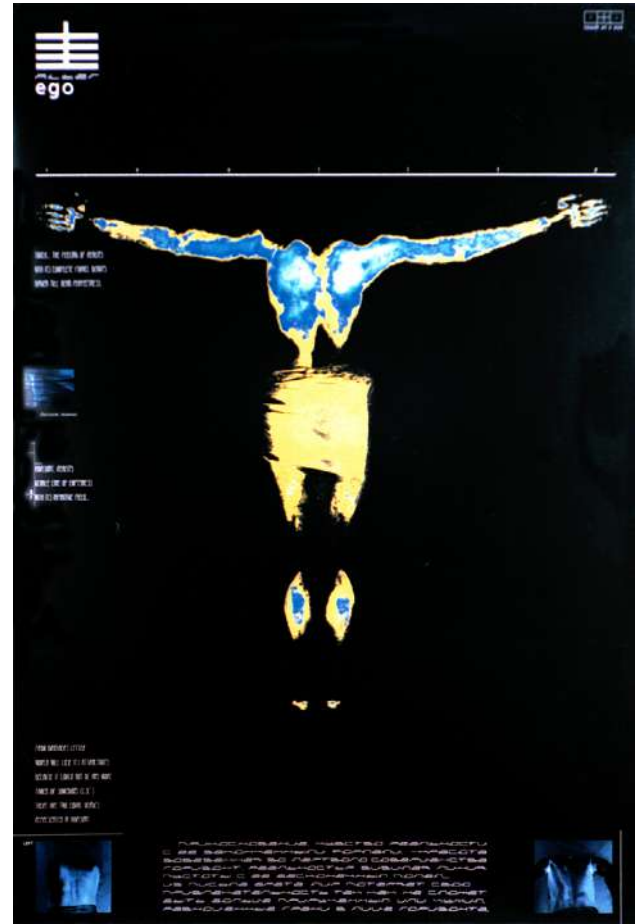
твори: «Мистецтво – це інший спосіб відображення життя, відмінний від політики та економіки. Завдяки мистецтву люди по-новому можуть побачити і усвідомити навколишній світ, і це розуміння може сприяти виправленню заподіяного лиха» (Г. В. Бот з Австралії), «Художник концентрує в собі совість і реальні цінності людства, в руках митця – величезна сила, він володіє здібністю бачити те, що може допомогти змінити відношення до екологічних проблем» (Марія Бономі з Бразилії), «Людству у майбутньому доведеться вирішувати проблеми навколишнього середовища, тому митці сьогодні зобов'язані передати наступному поколінню вісті про найважливіші загрози» (Нагашіма Міцуру з Японії) [4, с. 160, 158, 170]. Образність художньої мови японської графіки взагалі вирізнялась винятковою драматичністю, що пояснюється відгомонами пережитої трагедії атомної катастрофи Хіросіми й Нагасакі, назавжди закарбованої в серцях японців. Роботи несли в собі попередження для нових поколінь людей про жах атомної катастрофи і загрозу ядерної зброї для людства.

Найновітніші досягнення дизайнерської думки та комп'ютерних технологій були продемонстровані мистецтвом плакату. Справжнім відкриттям для професіоналів і молодих митців стала велика колекція японського плакату. «Приголомшуючою стала для нас глибина задуму, величавість та спокій японських плакатів. “Увійди в мій світ”, “Я тут”, “Подорож до японського серця”, “Не забудь урок Чорнобиля”, “Земля – наша матір назавжди” – це тексти на плакатах. Навіть не тексти, теплі дружні посилення особисто мені, тобі, кожному. Не пронизливий викрик – молитва, закликання, вічні питання буття представлені в бездоганній графічній формі і звернені до нас...» – ділились своїми враженнями організатори трієнале [4, с. 126]. «Поява на виставці оригінальних робіт з Зімбабве [іл. 9], Бахрейну, Єгипту свідчить не тільки про те, що постійно розширюється географія учасників трієнале, а й про зростаюче розуміння спільності проблем життєдіяльності людства і ролі мистецтва в їх вирішенні», – зазначала мистецтвознавиця Л. Савицька [4, с. 124]. Через біль народжувалися нові візуальні образи, здатні передати та викликати чуттєво-емоційні враження, осмислити те, що відбувається, оцінити події з позицій простої людини. Плакат поступово втратив гасло-агітаційний стиль соціалістичного минулого. Характерна тенденція «переходу від моделі модернізму до моделі постмодернізму з її еkleктикою, стилізацією, прагненням до невизначеності» [18, с. 41] простежувалась у більшості дизайнерських творів (іл. 10а, 10б).

За час проведення перших трьох трієнале зібралася унікальна колекція української, японської, німецької та американської графіки, яка потребує досконалого мистецтвознавчого аналізу, визначення різновидів форм і засобів утілення творчого задуму, дослідження художньо-стильового забарвлення.

Лл. 9. Мавіяне-Девіс Чаз. *Календар прав людини*. Зімбабве. 1997

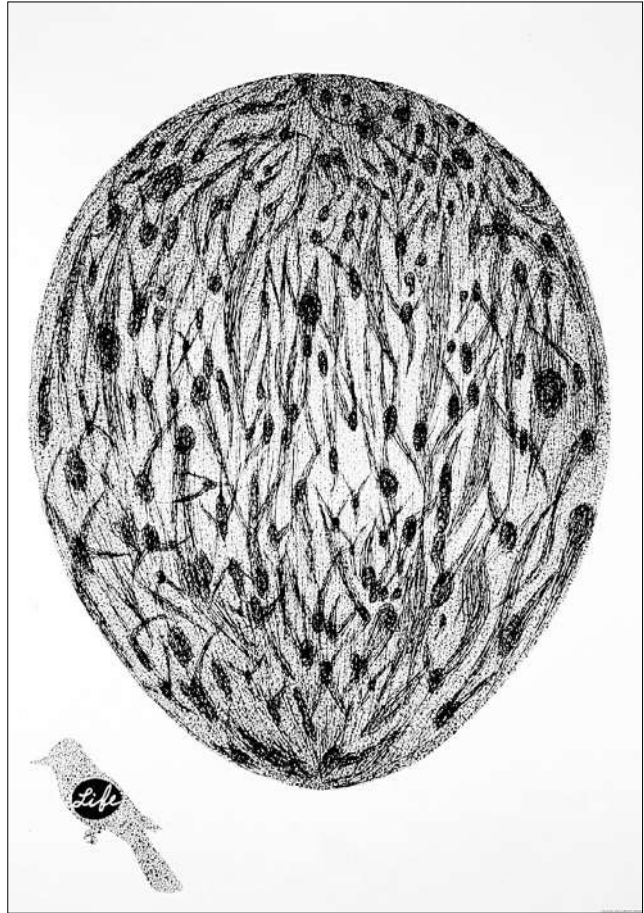
Лл. 10а. Сергій Ільїн. *Alter ego*. Україна. 1997

Лл. 10б. Петка Овідіу. *Четвертий блок*. Румунія. 1997

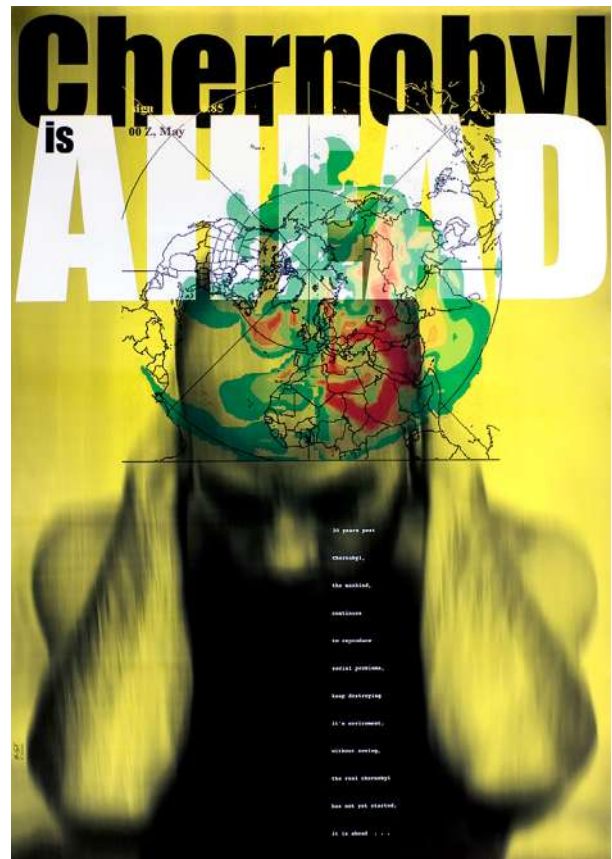

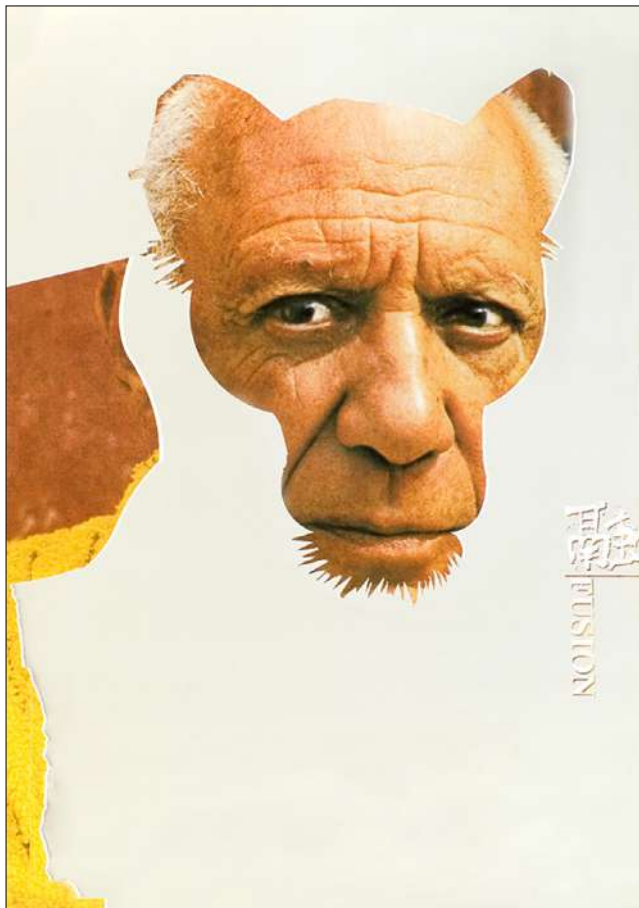
Лл. 11. Валерій Дадико. *Марні зусилля*. 2000

Лл. 12а. Казумаса Нагаї. *Життя* (серія «Яйце»). Японія. 2000Лл. 12b. Казумаса Нагаї. *Життя* (серія «Яйце»). Японія. 2000

2000 рік (IV трієнале). Трієнале пройшла під девізом «XXI століття. Екологія без меж». Було представлено більше 300 робіт 104 авторів з 36 країн світу, «художньою якістю робіт вирізнялись майстри Японії, Китаю, Гонконгу. Європейському художнику, який з часів Ренесансу змагається з природою, протистояв майстер, котрий не мислить життя поза природою» і є в гармонії з нею як умовою гармонізації власного «я» [11, с. 98]. Образ трагедії зайняв своє постійне місце в триваючому потоці життя і закріпився у ціннісному вимірі буття. Сповнені усвідомлення рівня власної зрілості, роботи дизайнерів допомагали усвідомити грядучу проблему радіаційної небезпеки не лише на емоційному та психологічному, а й на інтелектуальному рівні. Дизайнери використовували знак радіаційної небезпеки, який став уособленням Чорнобильської катастрофи, але вже вільно інтерпретували його, трансформуючи в несподівані за трактуванням образи, предмети та ситуації, перетворюючи його на алегорію та чітку інформаційну метафору (іл. 11).

Гран-прі трієнале отримав класик японського дизайну Казумаса Нагаї за серію плакатів Life (іл. 12а, 12b). Таємний розвиток, який відбувається всередині закритої шкаралупи яйця, уособлює Всесвіт і нескінченну таємницю та різноманітність потенційних можливостей, захоплення

Лл. 13. Арія Касаї. *Попереду Чорнобиль*. Іран. 2003

Лл. 14а. Юан Юмін. *Злиття 1*. Китай. 2006Лл. 14б. Юан Юмін. *Злиття 2*. Китай. 2006

перед таїнством нового життя. Усупереч безвиході, жаху та болю. Любов до життя дає нам можливість увійти до духовного зв'язку зі світом, стати його невід'ємною частиною. Магія мистецтва допомагає забути про апокаліпсис, про невідворотність буття.

2003 рік (V трієнале). V Міжнародний фестиваль екологічного плакату і графіки «4-й Блок» приймав роботи за чотирма номінаціями: «Плакат», «Графіка», «Друкована ілюстрація», «Комп'ютерна графіка». Експозицію графіки було розміщено в Будинку художника, а плакати (більше 800 екз. від 250 авторів з 28 країн-учасниць) – у ХДАДМ та в галереї «АВЕК». Дизайн експозиції та монтаж утілювали з ентузіазмом студенти ХДАДМ, для яких це був своєрідний формат безпосереднього навчання, радість спілкування з однодумцями та цінний досвід. У складі міжнародного журі трієнале виступили зірки світового дизайну: Карі Піппо (Фінляндія), Ян Райліх (Чехія), Яцек Мровчик (Польща), Акіяма Такаші (Японія), Сяо Йонг (Китай), Павло Маков та Віталій Шоста (Україна).

Настали суттєві зміни: з численних творів до глядача випромінювалося вітання до життя і захоплення перед ним, похмурість і приреченість поступилися місцем надії. За ці роки в графічному дизайні сформувалась і вдосконалилась загаль-

нодоступна, образна мова, ґрунтована на знаках та образах природи і навколишнього середовища. Комп'ютеризація графічного дизайну та спеціалізовані графічні редактори дозволили авторам плакатів застосовувати різні способи створення та обробки графічних зображень, вільно оперувати ідеями й образами, змінювати шаблонну форму взаємодії з простором плакатного аркуша (іл. 13). У попередні роки плакатам атомної тематики було властиве певне загальновідоме, чорно-жовте колірне співвідношення, що стало в результаті алегорією та стійким символом, присутність у плакаті чорного і жовтого кольорів «є сенсоутворюючим повідомленням, що часто не вимагає присутності самого “знаку”» [18, с. 48].

2006 рік (VI трієнале). Минуло 20 років після Чорнобильської трагедії, за 15 років існування трієнале його популярність досягла світового масштабу завдяки суспільній спрямованості, висловлювання проти «бездумної, вбивчої людської діяльності, повної відсутності екологічної свідомості, екологічної етики, екологічної моралі» [11, с. 132] було близьким і зрозумілим кожній людині.

Надіслані від дизайнерської спільноти п'яти континентів плакати відображали актуальні шляхи проектного дизайну екологічного спрямування. Більшості творів була властива смислова

та образотворча єдність, виразні засоби візуалізації та метафоричність. Ідея спільності та співіснування людини й природи залишалась актуальною, як і раніше. Підкреслюючи їх нерозривну єдність, автори передавали образ природи через образ людини та інші природні знаки. Досягти емоційності та художньої виразності в плакатах авторам удавалося завдяки використанню силуетно-графічних рішень відомих природних об'єктів, чиї контури могли бути як умовними, так і незавершеними (іл. 14а, 14b).

Шрифтові композиції із застосуванням зображення, де рисунок підпорядковується руху рядків на площині, підкреслювали змістову частину плаката, активно взаємодіючи з глядачем. Дизайнери із задоволенням експериментували з акцидентними шрифтами, доводили їх до рівня знаку за стилістикою, надавали здатність нести певні асоціації (іл. 15).

Традиційно виставки надісланих плакатів були представлені на майданчиках та в галереях Харкова. Нововведенням на трієнале стала номінація «Молодіжний екопроект», у якій взяли участь молоді дизайнери з Ірану, Китаю, Литви, Німеччини, Польщі, Сербії й України, запропонувавши інше бачення проблеми та нову вимірність з боку тих, хто народився після Чорнобильських подій. Різноманітні засоби візуалізації питань, важливих для молоді, постали в інсталяціях, що проводили паралель між тілом людини та природою (проект

«Зв'язок»), в інтерактивних та ілюстрованих книгах, тематичних фотосесіях, flash-анімаціях, перформансах, медіапроектах, екоакціях у міському середовищі. Останнього дня роботи трієнале відбулась артакція «Look Closer», де кожен член журі особисто посадив іменне дерево в невеличкому скверіку на вулиці Конторській навпроти нинішньої Харківської школи архітектури.

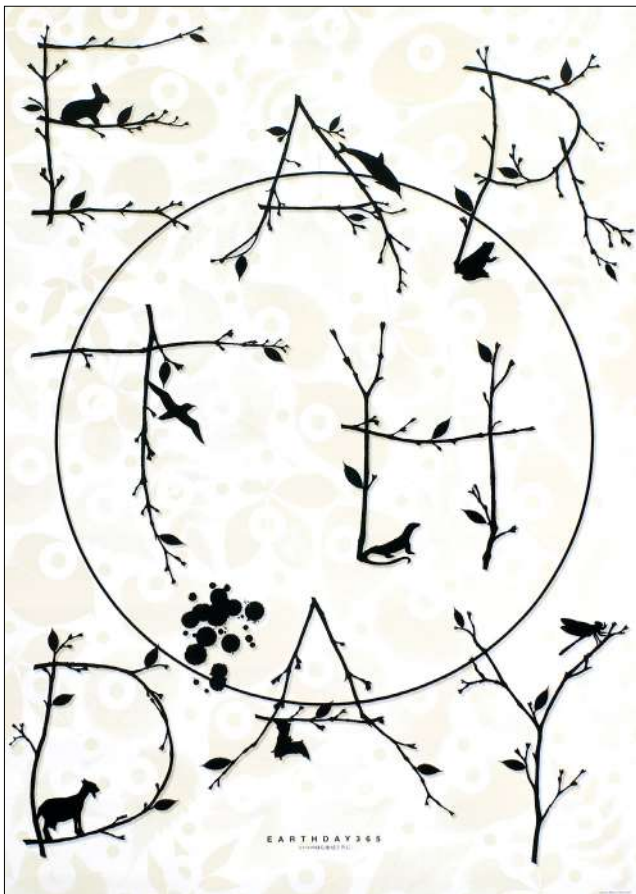
2009 рік (VII трієнале). VII Міжнародна трієнале екологічного плакату проводилась під егідою Міжнародної ради національних організацій з графічного дизайну (ICOGRADA) та Координаційного комітету міжнародних бієнале (IBCC). Уперше за 18 років експозиція трієнале була представлена в єдиному просторі ПВЦ «Радмір Експохол». Рекордна кількість робіт – 1000 плакатів з 45 країн світу – розподілялася за номінаціями «Екологічний плакат», «Екологія культури» (театральні плакати, афіші), «Екопроекти» (анімація, відео, інсталяції) і привернула увагу численних відвідувачів.

Виступаючи проти неконтрольованого технічного прогресу, піднімаючи теми глобального потепління, забруднення води й повітря, збереження зелених насаджень і життя тварин, «дизайнери різних країн незалежно одне від одного знаходять зрозумілі знаки-символи емоційно точніші, ніж публіцистичне слово. Із різних позицій авторів, що візуалізують своє бачення світу, поступово формується єдина знакова система, створюється нова візуальна мова – екосеміотика» [6, с. 22].

Додаткова номінація «Екологія культури» була впроваджена у зв'язку з великою кількістю надісланих на трієнале театральних, фестивалних, концертних, виставкових і кіноплакатів – та неможливістю відмежувати культурний плакат від екологічного. Як підкреслював академік Д. Лихачов, «екологія найтісніше пов'язана з культурою, насичується від неї вищими цінностями і сама проростає, сходить у сферу культури, наповнюючи її новим змістом» (цит. за: [11, с. 147]).

Екологія культури сприяє збереженню традицій, запобігає втраті зв'язків між поколіннями, перешкоджає нівелюванню культурних укладів. Великий інтерес відвідувачів був прикутий до плакатної акції «Сфера дизайну», направленої на популяризацію мистецтва й дизайну, де засобами графічного мистецтва було зображено цілу плеяду видатних особистостей з українським корінням і відображено стилістичні особливості творчості кожного. Особистостей, які принесли славу Україні на весь світ (студентський проект «Народжені в Україні» під керівництвом автора ідеї і куратора, професора ХДАДМ В. Лесняка) (іл. 16а, 16b).

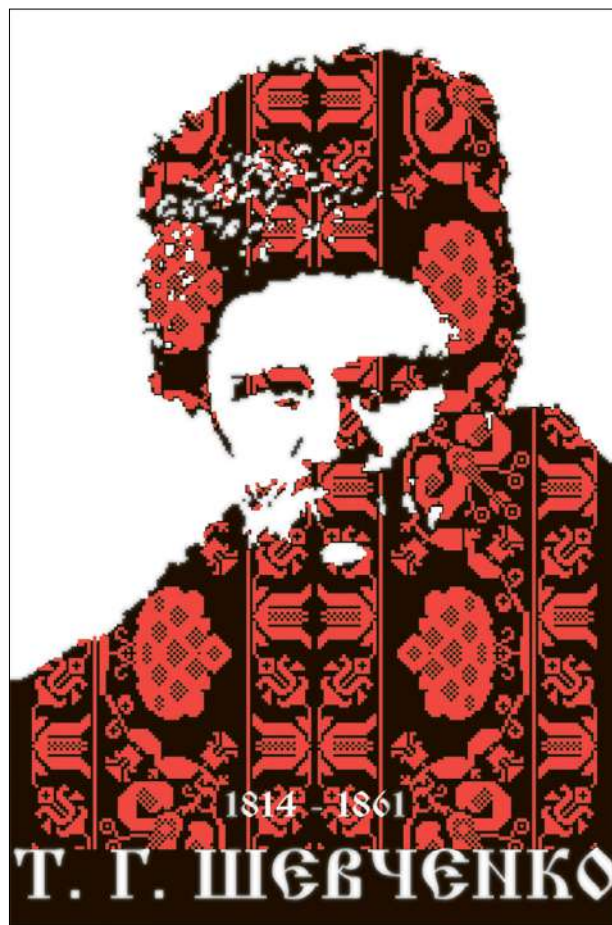
Окремо варто виділити шрифтові плакати, при створенні яких більшість дизайнерів не ставила завдання зробити текст таким, що зручно читається, натомість вони формували складні шрифтові композиції з метою зацікавити глядача, створювали пульсуючий і живий текст з душею.

Іл. 15. Мітсуо Ватанабе. День Землі. Японія. 2006

Лл. 16а. Юлія Буракова. *Михайло Бойчук*. Україна. 2009

Лл. 16б. Ганна Трухан. *Тарас Шевченко*. Україна. 2009

Постмодерністське сприйняття світу відображалось у композиційно вільній формі шрифту та багатозначності фактури, одночасній напруженості та гармонії типографічних рішень. «У роботах постчорнобильського періоду текстове повідомлення, шрифт і типографіка набувають особливого значення, стають симбіозом сенсу та образу», – зазначала дослідниця та співорганізаторка трієнале О. Северіна [18, с. 50].

2012 рік (VIII трієнале). Київ став головним місцем проведення трієнале, в рамках якої, з метою заохочення авторів плакатів з позиції наукового підходу застерегти людство від страшних екологічних похибок, було створено Раду експертів-екологів з числа відомих науковців і громадських діячів. Дизайнери з 37 країн узяли участь у номінаціях: «26 – світ після Чорнобиля та Фукусіми» (до 26-ї роковини Чорнобиля); «Екологічний плакат» (глобальне потепління, земля, забруднення води та повітря); «Екологія культури» (совість, свобода, творчість, етика, духовність, збереження культурного середовища – виставкові, музейні, фестивалні, театральні плакати).

«Кривоточиві рани» на тілі Японії від моральних та фізичних страждань людей після аварії на АЕС «Фукусіма-1» знайшли красномовне відображення у плакатній тематиці. Лаконічність кольорової гами, що втілює кольори японського прапора,

Лл. 17. Ніл Кертіс. Проект «Японія зараз». Австрія. 2012

та ілюстративна стриманість межують із почуттями смутку та розпачу (іл. 17).

Виставка фотографій Зони руйнівної аварії в сьогоденні передавала відчуття неминучої реальності, замислення і перетворення трагедії на прийняття і пошуки подальших змістів. З фотографій дивились мовчазні об'єкти міської інфраструктури, які все дедалі більше руйнувались із кожним роком. Вулиці та площа міста Прип'ять, що густо заросли травною й деревами, крізь які видніють панельні багатоповерхівки з вибитими вікнами, в яких гуляє вітер. Фотографії графіті з загадковими чорними силуетами, що з'явилися після катастрофи на напівзруйнованих будинках.

Майстер-класи членів міжнародного журі – Радована Дженко (Словенія), Лекса Древінського (Німеччина), Віталія Шості (Україна) – збирали численні студентські аудиторії у форматі безпосереднього навчання, радості спілкування з однодумцями та цінного дизайнерського досвіду.

Паралельний проєкт трієнале «Dark-Grashure» порушував тему естетичного ресайклінгу, коли старим речам надають новий естетичний сенс. Ідея проєкту стала чудовим ґрунтом для ексклюзивної колекції одягу та аксесуарів, у створенні якої не застосовувалися нові матеріали, що дозволило уникнути додаткового забруднення навколишнього середовища.

Настав час виявлення нових життєвих смислів, нового повернення у віру, «актуалізації досвіду минулого для художнього бачення майбутнього» [7, с. 11], все більше темою плакатів ставала любов, захоплення красою життя, турбота про оточуючий світ. Дизайнери все частіше використовували лаконічні та повторювані візуальні образи на захист екології, створюючи «словник з усталеним на сьогоднішній день “словарним запасом” [іл. 18]. Як англійська мова набула статус міжнародної в комунікаційному середовищі, мова екосимволів стала інтернаціональною в середовищі сучасних дизайнерів» [7, с. 43].

Активно проявив себе шрифтовий плакат, призначення якого не тільки у його формі, а й у здібності та необхідності передати повідомлення глядачеві інтенсивніше і глибше, ніж це було раніше. Графічні дизайнери широко використовували рисовані написи (летеринг), образ яких вирізняється пластичністю, багатогранністю, кожна буква має свою власну унікальну цілісну форму, характер; зверталися до графічних засобів акцентування – контрасту, контрформи, трансформації площини.

2015 рік (IX трієнале). На цей час трієнале вже існувала майже чверть століття і перетворилась на мистецько-дослідницький простір для пошуку узгодженості людської діяльності та природи, для переосмислення впливу техногенних катастроф на навколишнє середовище. Суспільство все більше розуміло, що екологія – це не лише проблеми природи й довкілля, а й питання совісті та співіснування людей одне з одним.

У 2014 р. в Україні відбулися важливі події, що радикально змінили країну: Євромайдан, анексія Криму, війна на Донбасі. Український народ був змушений стати на захист своєї Батьківщини та зіткнувся з ворогом не лише на полі бою, а й в інформаційному просторі. Навесні 2015 р. Харків був внесений до чорного списку міст, що їх не рекомендували до відвідування міністерства закордонних справ багатьох країн світу. XI трієнале відбулося всупереч усім перешкодам, у складі міжнародного журі трієнале працювали митці з Німеччини, Японії, України, Чехії, Польщі.

Дизайнерам було запропоновано номінації:

> «Екологія Землі», де важливими меседжами стали турбота про основні елементи життя: чисте повітря і воду, небайдужість до зміни клімату під впливом промисловості, замислення над проблемою вимирання тварин від недбалого господарювання людини, необхідність збереження біологічного розмаїття планети, моральна відповідальність за всю планету перед загрозою техногенних катастроф і ядерної зброї, рішуче «НІ» воєнним діям.

Найчастіше центральним об'єктом екологічного плакату ставав знак Землі, у творчому пошуку інтерпретації якого на зміну ілюстративності прийшли нові стилістичні рішення. Серед них часто зустрічалася ідея проєктувати графічне зображення живої істоти і предметів, від чого твір набував більш складного змісту (іл. 19). «Земля потребує не захисту, а культивування. Людина має наново відкрити забуте мистецтво розбиття садів, у якому поєднані всі види мистецтва, усі науки та ремесла, від архітектури й поезії до ботаніки і метеорології. Садівники, які не шукають свого, які розбивають сади у пустелях та на руїнах, полишених війнами, мають бути впізнані як нові миротворці», – зазначав куратор XI трієнале, філософ О. Філоненко [8, с. 14].

> Номінація «Екологія людини» закликала дизайнерів висловлюватись проти людського егоїзму, ксенофобії, расизму, булінгу й насильства; і навпаки – за турботу про близьких, за гуманність, оптимізм і надію на краще.

> Номінація «Екологія культури» (до 700-ліття написання першої частини «Божественної комедії» Данте – «Пекло») передбачала необхідність усвідомлення себе частиною природи і частиною культури з метою виробити загальні правила людської моральності. «Екологія сучасної культури – не в пошуках безпеки, а у відкритті джерела та шляху надії, глибшої за тверезий відчай. Учителем саме такої надії є для нас Данте. З ним нам доведеться відшукати початки нової культури, де катастрофа, війна та смерть не можуть стати останніми словами про людину», – привертали увагу глибокі висловлювання О. Філоненка [8, с. 164].

Лл. 18. Лінг-Хунг Sophia. Серія «Природа». Тайвань. 2012

Лл. 19. Чен Хоу. Світ ченху. Китай. 2015

4000 робіт з 41 країни світу вражали сміливістю та емоційною пронизливістю. Вільна верстка та багата асоціативність образів у плакатах створювали відчуття пластичної невагомості. Дизайнери комбінували і пошарово наносили літери, рядки та зображення, вільно оперуючи набором відмінностей, розривів та кордонів. Кліпова постмодерна свідомість проявилась у використанні складної фотографіки та неординарних поєднань шрифтів, у суміщенні різних просторових планів, що формують багатомірний простір. Майстрами було застосовано «прийоми гіперболізації образів за допомогою емоцій, які розширюють їх межі, звертаючись безпосередньо до почуттів і маніпулюючи ними для досягнення комунікативного ефекту» [8]. На багатьох плакатах простір набував дотиковості, ставав фактурним, створюючи додатковий візуальний ефект (іл. 20). Насичені змістами, алюзіями й ремінісценціями твори, безумовно, були розраховані на інтелектуальний потенціал глядача.

У порівнянні з трієнале попередніх років, змінилося ставлення дизайнерів до роботи з палітрою кольорів. Для надання плакату більш емоційного змісту дизайнери використовували колір як основний формоутворюючий елемент, експериментуючи з градаціями відтінків, згущенням кольорів і розрядженням, нерівномірністю заливання і нюансуванням (іл. 21).

Лл. 20. Хонг-Уинг Хуанг. Еволюція життя. Тайвань. 2015

Іл. 21. Фабіан Емануель Муньюс. Мексика. 2015

У рамках трієнале відбулися паралельні проєкти, майстер-класи, екологічні акції, а також серія виставок: театрального плакату Віталія Кулікова, чий самобутній почерк бере початок саме в плакаті; експозиції дитячих робіт студії Aza Nizi Maза на тему розуміння дитиною екологічної катастрофи.

Гран-прі було присуджено харківській мисткині Беллі Логачовій за серію плакатів новаторської техніки, присвячених актуальним подіям на Донбасі. В українській вишивці, орнаментальній скарбниці колективного генія, неперервній супутниці життя народу, завжди було втілено геометризований метод зображення краси землі, природи і сонця. Магічні мотиви вишивки супроводжували людину в праці, відпочинку і святкуванні. Дизайнерка Б. Логачова взяла на себе сміливість додати в список вишивальних тем сцени реальної війни та візуалізувала власну ідею в плакат. Лаконічна і художньо-виразна робота дизайнерки демонструвала бачення та відчуття війни автором-жінкою (іл. 22).

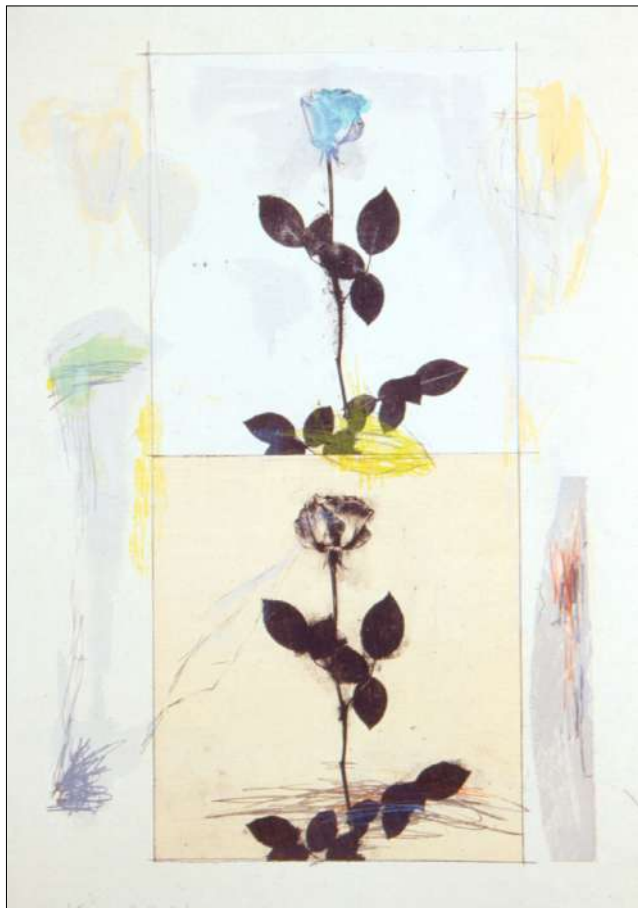
2017 рік (виставка японської графіки). У грудні 2017 р., напередодні X Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок», у рамках Року Японії в Україні та з нагоди 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між країнами громадянська організація «Асоціація дизайнерів-графіків

Іл. 22. Белла Логачова. ДНР Україна. Україна. 2015

«4-й Блок»» представила великий проєкт «Японія – Україна: мистецькі та дизайнерські діалоги» в Центрі сучасного мистецтва Харкова «ЄрміловЦентр». Основою проєкту стали близько 100 графічних аркушів видатних японських принтмейкерів, що ці твори зберігались у колекції трієнале з перших трьох виставок. Vendome Kyoko, Ikushima Junri, Yoshisuke Funasaka, Kinoshita Taika, Koi Ikuta, Kondoh Noriaki, Koyama Mikio, Morioka Kansuke, Nagashima Mitsuru, Obata Etsuko, Oki Yasuhiro, Savada Yuitchi, Saito Takeshi, Fuse Nagi, Hamanishi Katsunori, Hara Takeshi, Hiratsuka Yuji, Hiroaki Miyayama, Hiroyasu Yoshiike, Enokido Maki – дизайнери зі світовим ім'ям, чий твори неодноразово відзначалися вищими нагородами журі престижних міжнародних конкурсів та фестивалів графіки, чий роботи зберігаються в колекціях музеїв Нью-Йорка, Лондона, Токіо. Тепер зразки їх творчості були доступні для перегляду харків'янам і гостям міста.

Метою проєкту було прагнення залучити громадськість до глибшого вивчення культури Японії як носія та зберігача найважливіших традицій людства: дбайливості до навколишнього середовища, толерантного ставлення до інших релігій та націй, знання та прийняття історії своєї країни, досягнення гармонії людини з природою і самою собою. Кожний автор графічних робіт набув гідне

Іл. 23. Ікушіма Тунрі. *Оповідання про рослини. Японія*

місце за самотність і повчальність. У творах майстрів простежувалася ескізна незакінченість (іл. 23), що підкреслювало смуток від швидкоплинного часу; гармонійність і врівноваженість колірної гами композиції та розташування її складових частин; здатність у звичайних формах бачити справжню красу; спробу поєднати протилежності в цілісну єдність – космогонічну ідею японського світогляду (іл. 24) [16].

2018 рік (X трієнале). Через майже 30 років від старту першої трієнале організатори вирішили відійти від жакхливої чорнобильської теми і дати несподіваний напрям висвітлення проблем екології. Під час дискусій членів оргкомітету народилась концепція «жіночого погляду на екологію». Сучасні жінки сповнені суперечностей: спроможні постояти за себе, відповідальні й вирішують чоловічі проблеми, але плачуть над серіалами, жаліють безпритульних собак і обожнюють солодощі. Попри все активний жіночий погляд завжди закликає до дій і змінює світ.

Уперше в історії трієнале міжнародне журі складалося лише з жінок. Ними стали дизайнерки Паріса Ташакорі (Іран/США), Майа Вольна (Польща), Паола Трокслер (Швейцарія), Тетяна Борзунова (Україна). Рішенням журі Гран-прі було присуджено аргентинській дизайнерській студії

Іл. 24. Нагашіма Міцуру. *Метаморфози. Японія*

«Ель Фантазма» за плакат «Я – твоє дзеркало», на якому було зображено обличчя жінки зі слідами побиття. Гран-прі декларувало неприпустимість самоствердження через насильство над слабкими, неприпустимість насильства над жінкою лише тому, що вона жінка, неприпустимість насильства на очах у дітей, неприпустимість замовчування насильства. Вибір журі вимагав від спільноти визнання цінностей, які є нормою цивілізованого світу, які мають стати внутрішньою сутністю людей, бо жодне насильство не може бути виправдане.

Однією з прикладних частин трієнале став екохакатон з жартівливою назвою «Як вижити в Харкові», співорганізаторами якого стали дизайн-студія Grafprom, IT-компанія DataArt, Харківська школа архітектури та платформа Gwara Media. Захід зібрав фахівців у галузях IT, дизайну та комунікацій, щоби спробувати повернути увагу до забезпечення кращого, більш екологічного життя в урбаністичному просторі. Одинадцять команд презентували низку проєктів: мапа об'єктів з наявністю текстів та відкритістю для людей з особливими потребами, розробка гейміфікованого конкурсу для пошуку волонтерів, прототип мережі розпізнавання транспорту на світлофорах

за допомогою штучного інтелекту та машинної освіти, виготовлення ресайклу аксесуарів із вживаного одягу.

Головним місцем проведення X тріенале екологічного плакату «4-й Блок» став Центр сучасного мистецтва «ЄрміловЦентр». Значна локація була розміщена у величезному цеху артзаводу «Механіка», де раніше збиралися танки, а тепер розмістилися плакати з усіх континентів із закликами до життя й любові. Виставка-супутник у галереї «Come in», виставка молодого мексиканського дизайнера Адана Баррери в арткафе «Ampersand», виставка членів міжнародного журі у ХДАДМ, світ щирих екоплакатів дітей з дитячої художньої студії Aza Nizi Maza – усі заходи були інформаційно змістовними та популярними. Виставки перетиналися із майстер-класами, воркшопами, лекціями, виступами дизайнерів, дискусіями.

2018 р. став прикладом того, наскільки збагатилася сутність тріенале з усією різноманітністю та набором впливу і взаємодії. Плакати, присвячені екології як запоруці миру, закликали до об'єднання суспільства для сталого розвитку. Плакати, що зверталися до дітей з екоосвітньою проблематикою, спонукали замислитись про це і дорослих. Плакати, що закликали дбайливо ставитись до залишків живої природи в умовах урбанізованих просторів сучасного навколишнього середовища, пропонували нові ідеї збереження.

За роки проведення тріенале в команді журі працювали зірки світового графічного дизайну: Віталій Шоста (Україна), Павло Маков (Україна), Сергій Мішакін (Україна), Володимир Лесняк (Україна), Петро Банков (Чехія), Алан ле Кернек (Франція), Алекс Йордан (Франція), Люба Лукова (США), Лоуренс Мадрель (Франція), Ян Райліх (Чехія), Філ Рісбек (США), Аан Санг-Су (Південна Корея), Маджід Аббасі (Іран), Ніклаус Трокслер (Швейцарія), Рене Ваннер (Швейцарія), Лекс Древінський (Німеччина), Радован Дженко (Словенія), Субрата Бхоумік (Індія), Руз Клотзел (Бразилія). Зазначені митці виступали з лекціями та майстер-класами, що сприяло передачі професійного досвіду українським студентам, надало їм стимул у навчанні, допомогло осмислити важливі проблеми людства. Виставки-супутники плакатів з колекції тріенале були організовані в Берліні, Великобританії, Данії, Канаді, США, Туреччині, Швейцарії.

Майже за тридцять років існування Міжнародної тріенале екологічного плакату «4-й Блок» було зібрано 13 000 аркушів плакатного і графічного мистецтва актуальної екологічної та соціальної проблематики від дизайнерів з 60 країн світу. До кожної тріенале було видано накладом від 500 до 1000 екземплярів та реалізовано альбоми-каталоги, що містили ілюстративно-інформаційний матеріал про виставки й авторів робіт. Ці альбоми стали важливим джерелом знань матеріалом для вивчення й дослідження сучасного плакатного мистецтва та творчості дизайнерів. Альбоми-каталоги відображали етапи

становлення і розвитку Міжнародної тріенале екологічного плакату «4-й Блок» з розмаїттям авторських концепцій, художніх стилів і форм.

Цінність проведених тріенале полягала в заклику до екологічно відповідальної поведінки, задля цього міжнародна спільнота графічних дизайнерів мала можливість демонструвати плоди творчих зусиль з пошуку нових знакових систем і візуальної мови, тим самим даючи імпульс наступному поколінню дизайнерів. За роки свого існування тріенале «стала “лабораторією” екологічного плакату, що дає можливість розглядати її як прообраз створення нової форми “екологічної ідеології”» [18, с. 33].

2019 рік (створення музею екологічного плакату). Протягом довгих років планувалося і стало актуальним питанням створення музею-галереї як для традиційного експонування плакатів, так і в площині сучасних цифрових технологій. Сутністю музею є збереження, подальше формування і демонстрація унікальної колекції; проведення художніх та наукових міжнародних форумів з метою впливу на формування екологічної обізнаності й відповідальності сучасної молоді через мистецтво і новітні досягнення в медіадизайні.

У 2019 р. з ініціативи громадської організації «Асоціація дизайнерів-графіків “4-й Блок”» (рік засн. 2000), за підтримкою Українського культурного фонду та Харківської державної академії дизайну і мистецтв було реалізовано культурний проект «4-й Блок – музей, архів, лабораторія». Приміщення для цього проекту було надано Харківською державною академією дизайну і мистецтв, яка є визнаним центром художньої культури України. За 100 років свого існування ХДАДМ (статус вищого навчального закладу художня школа набула в 1921 р.) підготувала понад 6000 висококваліфікованих фахівців у різних сферах художньої творчості – з дизайну, образотворчого та декоративного мистецтва. Це є той потенціал, який вища художня школа Харкова транслює в сучасне мистецтво України та світу [2]. Музей екологічного плакату «4-й Блок – музей, архів, лабораторія» став візитівкою міста Харків.

Розташування музею в стінах ХДАДМ є знаковим тому, що завдяки зібраній колекції нове покоління мистецької еліти України матиме можливість знайомитись з історією та новими стилями й напрямками в сучасному графічному дизайні, брати участь у діалозі між представниками різних культурних регіонів, та, як наслідок, збагачувати світовий мистецький простір культурним і художнім досвідом, наголошувати на найкращих ідеях для людства. Діяльність музею не вкладається у звичайний експозиційний показ, не виконує політико-пропагандистські функції за прикладом радянського періоду, коли музеї поширювали офіційну ідеологію держави, а спрямовується на комплектування фонду,

облік, зберігання, науковий опис колекції, масову роботу, освітні заходи. Матеріал музею – плакат – виступає зберігачем соціальної інформації, документом явищ навколишнього світу, територією осмислення проблем суспільства, лакмусовим папірцем на події, що відбуваються. Сила емоційного й естетичного сприйняття плакату пояснює його довге існування в історії соціуму. Досвід проведення трієнале протягом тридцяти років та створення музею на основі зібраної колекції демонструє, як сучасне мистецтво плакату стає частиною історії людства.

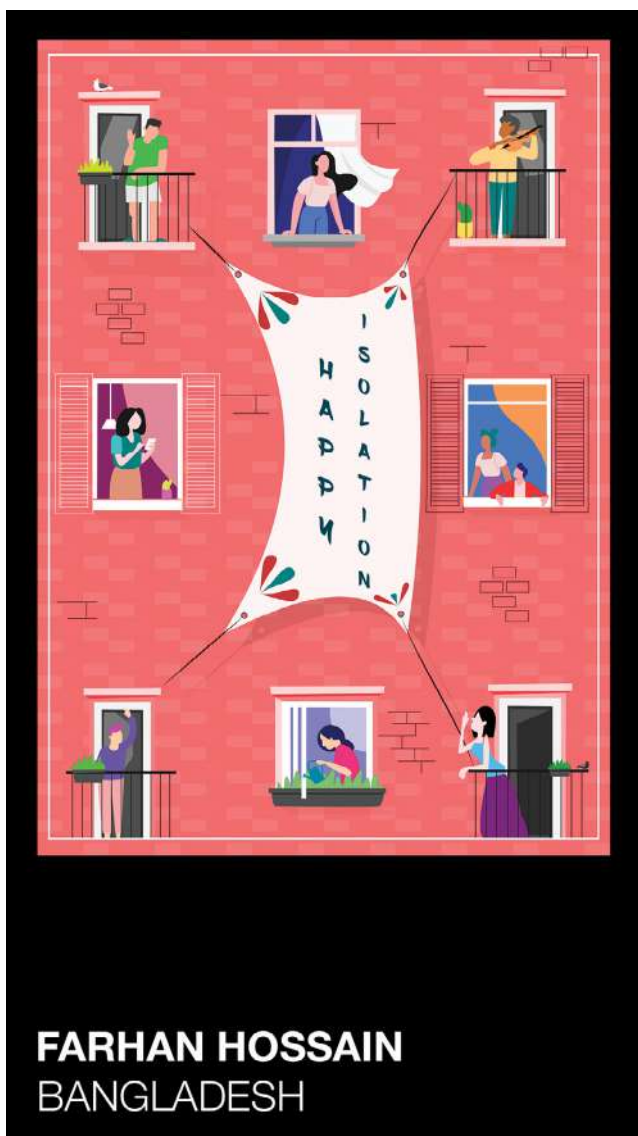
Просвітницька функція проекту «4-й Блок – музей, архів, лабораторія» полягає у сприянні історичному розумінню плакату з боку суспільства, особливо молоді. Для цього ведуться сторінки у фейсбуці та інстаграмі, де ілюструється історія виникнення та розвитку трієнале, наводяться висловлювання відомих людей з питань екології та дбайливого ставлення до навколишнього світу, демонструється колекція музею з поясненням

до робіт авторів, порушуються питання загальнолюдських цінностей, культури, моральної відповідальності, громадянськості.

2021 рік (XI трієнале). У 2020 р. людство зазнало впливу пандемії коронавірусу, від якої не врятували ані новітні технологічні досягнення, ані комп'ютеризація всіх сфер життя. Суспільство опинилось у двох парадигмах змін: позитивними та негативними наслідками розвитку та прогресу. XI трієнале запросила учасників осягнути та проаналізувати зміни, що сталися із людьми протягом останніх десятиріч, з позиції особистої відповідальності кожного, поміркувати, як перетворити життя на розумну реальність та уникнути негативних змін (іл. 25, 26).

Запропоновані номінації відкривали широке поле для реалізації творчих здібностей:

1) «Чорнобиль – Фукусіма: 35 – 10/ Правда історії заради змін!» – присвячена роковинам трагічних подій Чорнобиля і Фукусіми, номінація закликала

Іл. 25. Фархан Хусейн. *Ізоляція*. Бангладеш. 2021

Іл. 26. Хавьєр Ж. Борболла. *Ізоляція*. Куба. 2021

до пропаганди без'ядерного світу майбутнього і розвитку відновлюваної енергетики;

2) «Екологічна свідомість/ Зміни себе» – завданням номінації стали теми розумного самообмеження, зміцнення ментального здоров'я, оптимального використання пластику, сортування відходів;

3) «Ізоляція. Життя серед змін» – у рамках номінації дизайнерам пропонувалось розглянути питання психології вимушеної ізоляції, впливу інтернету на життя людей різних поколінь та процесів їхньої соціалізації;

4) «Худпром 100/ Навчитись змінювати» – протягом усіх років існування Міжнародної трієнале «4-й Блок» харківський художній виш був і залишається її рідною домівкою, трієнале проводиться і розвивається завдяки зусиллям його викладачів і студентів. Висловити свою любов і повагу до навчального закладу, який ось уже понад 100 років плекає своїх вихованців і випускає у світ, було запропоновано учасникам трієнале.

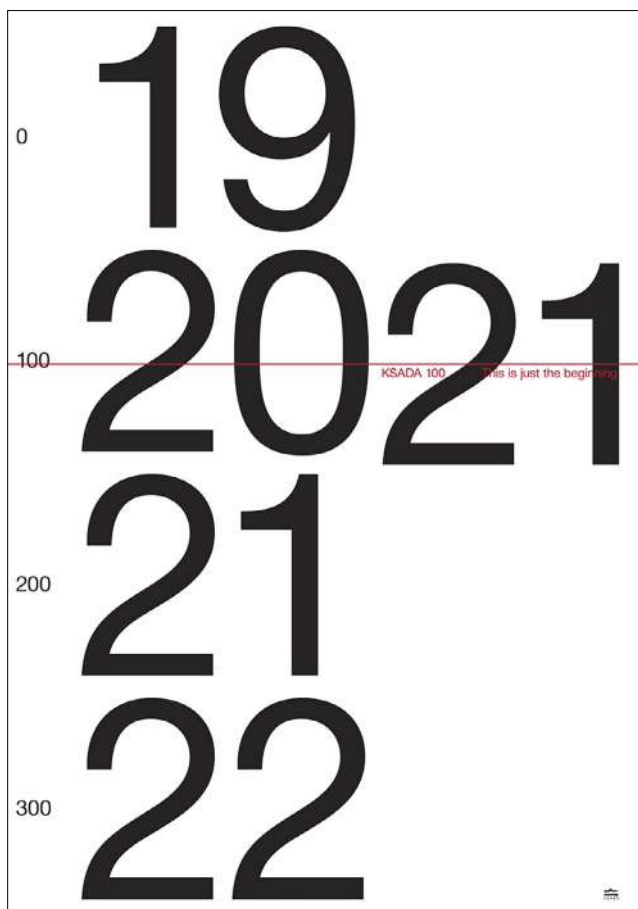
У рамках програми трієнале було реалізовано два оригінальні проекти за участі викладачів і студентів ХДАДМ. Для першого в стінах «4-го Блоку – музею, архіву, лабораторії» було розміщено інтерактивну інсталяцію «Hell'O'World», з якою глядач мав активно взаємодіяти і керувати зображеннями, що генерувались у реальному часі на трьох проектних екранах. Розроблена кафедрою мультимедійного дизайну ХДАДМ унікальна система (датчики, контролери, мультимедійний сервер) у програмі TouchDesigner надала можливість сприймати великий обсяг представлених на трієнале плакатів в усіх типах медіа: ілюстраціях, тексті, анімації, об'ємному звуці та відео. Завдяки досягненням сучасного мультимедійного дизайну куратори проекту М. Опалев та О. Гук, студенти Е. Пупіна, Д. Лучнікова, Є. Кудінова, К. Падалка продемонстрували новий рівень візуальної комунікації і відобразили справжній дух новаторства та уяви в сучасному дизайні. Можливість зануритися в емоційну атмосферу дизайнерських ідей і керувати своїми діями завдяки інсталяції – викликала великий інтерес у молодіжної аудиторії, привернула увагу до екологічних і соціальних проблем сучасного суспільства.

Другою подією стала виставка-проект кафедри мультимедійного дизайну майстерні Наталії Надьон під назвою «Неначе Future», в якому студенти через найпростіші графічні образи спробували висловити психологічні процеси, що відбулись із суспільством під час ізоляції, а саме руйнування звичного способу життя, невизначеність, соціальна ізоляція, пронизлива самотність. Роботи студентів виявили великий творчий потенціал у прагненні осмислити ситуацію і винести з неї перспективні ідеї. Зміни, викликані пандемією COVID-19, змусили визнати, що повернення бути не може і лише нові форми існування дозволені

у новому світі. Необхідно прийняти нову дійсність як частину процесу творчості та винаходів.

Плакати друкованого формату були представлені в технології доповненої реальності, що надало можливість глядачам, слідуєчи інструкціям, побачити додаткові ефекти і розвиток композиційних ідей плакату у віртуальному просторі на екрані планшета чи смартфона. Новий спосіб креативного проектування у створенні плаката за допомогою сучасних технологій підтверджує, що трансформація плакату робить його мегапопулярним і здатним дивувати глядача, бо виходить за власні рамки й активно взаємодіє з середовищем.

Найбільшу допомогу в організації та проведенні всіх трієнале приносили саме студенти ХДАДМ, одночасно отримуючи потужний творчий заряд від зірок світового дизайну, які приїжджали на трієнале, ділилися досвідом і проводили майстер-класи. Останніми роками все більше українських дизайнерів ставали учасниками трієнале та отримували визнання. Так, у 2021 р. київський дизайнер Дмитро Шевченко отримав почесну відзнаку журі в номінації «Худпром 100/ Навчитись змінювати» (іл. 27), а дебютант, студент 2 курсу ХДАДМ з Харкова Давид Наніашвілі переміг у номінації «Анімаційний плакат/ Зміни у часі і просторі».

Іл. 27. Дмитро Шевченко. До 100-літнього ювілею ХДАДМ. Україна. 2021

«4-Й БЛОК»: НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ ДОСВІДУ ТРІЕНАЛЕ

Відкритість і доступність колекції, безперешкодна можливість працювати з її фондами (плакатами, графічними роботами, каталогами виставок, документами) привертають увагу студентів і науковців. Ідея створення і втілення в життя Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок» викликала інтерес у дослідників. Прикладом плідної роботи з колекцією в рамках трієнале є дисертаційне дослідження мистецтвознавиці О. Северіної, яка виступала куратором Міжнародних трієнале екологічного плакату «4-й Блок» протягом 2009, 2012 й 2015 рр. та в чій обов'язки входило розроблення концепцій трієнале, співпраця з авторами плакатів, організація архітектури виставкового простору, участь у розробленні каталогу та просуванні ідей виставки.

У 2010 р. О. Северіна захистила дисертацію «Екологічний плакат: становлення та розвиток (за матеріалами Міжнародних трієнале «4-й Блок»)», в якій позначено екологічний плакат як новий самостійний жанр плакатного мистецтва та виявлено універсальну систему знаків плакату – екосеміотику: різноманітну візуалізацію знаку Землі, «злиття» знаків природи та людини шляхом перенесення характеристик і якостей одного зображуваного предмету на інший, формування своєрідної плакатної екологічної мови (знаків-силуетів) шляхом силуетно-графічних рішень упізнаних природних об'єктів [19, с. 178].

У дослідженні О. Северіної приділено увагу принципу серійності в екологічному плакаті, який сприймається нарративним відеорядом та спрямовує глядача до аналізу й узагальнення; простежено вплив сучасних технологій на реалізацію нових художньо-пластичних і композиційних рішень у плакаті; визначено появу ідеї «олюднення» навколишнього світу в плакаті, перехід до емоційно-асоціативного рішення образу; виявлено вихід плакатного образу за межі аркуша і перехід у динамічний засіб відтворення образу – відеокліп; систематизовано колекцію, виділено три тематичні групи плакатів, простежено основні тенденції розвитку плакату вказаних груп за останні 20 років [19, с. 136, 142, 144, 161].

Дослідниця К. Шауліс в дисертації «Японська графіка кінця XVIII – початку XXI ст.: художня репрезентація образів природи» визначила особливості та художню цінність японської частини колекції музею «4-й Блок» та з'ясувала можливість скласти об'ємне уявлення про екологічний жанр у японському плакаті: у фондах музею є роботи як корифеїв жанру, так і наступної генерації митців. Понад 60 японських авторів екологічного плакату репрезентують його розвиток протягом майже трьох десятиліть. Взірці плакатного жанру з колекції музею «4-й Блок» демонструють тематичне

та художньо-стилістичне розмаїття при збереженні загальних ознак японської школи [20, с. 6].

Студентка 3 курсу ХДАДМ спеціалізації «Мистецтвознавство» І. Питюкова виконала курсову роботу на тему: «Міжнародне трієнале екологічного плакату «4-й Блок»: диптих Сергія Каменного «Ковчег», де зробила спробу визначити особливості виникнення та розвитку трієнале екологічного плакату «4-й Блок», участі в ньому Сергія Каменного та здійснити образно-стилістичний аналіз твору «Ковчег». Студентка дійшла висновку, що цитуючи західноєвропейських майстрів, С. Каменною сформував власне бачення наслідків техногенної катастрофи, використовуючи для зображення лінію як головний формувальний елемент твору. У курсовій роботі було зазначено, що завдяки дослідженню екологічного плакату збільшується увага до екології та філософії збереження довкілля; що екологічний плакат і графіка, представлені на трієнале «4-й Блок», потребують вивчення як вид мистецтва, котрий бере початок саме в ХХ ст.

Наявність вагомого плакатного матеріалу зі зразками сучасного шрифтового мистецтва в колекції проекту «4-й Блок – музей, архів, лабораторія», зумовлена потребою світової дизайнерської спільноти вивчати і розширювати межі виражальних можливостей шрифтової графіки, привернула увагу авторки даної статті, аспірантки ХДАДМ О. Мудаліге, яка працює над дослідженням «Сучасна візуальна мова шрифтового плакату (на матеріалах колекції «4-й Блок – музей, архів, лабораторія»)».

Першим кроком у процесі роботи над дисертацією стала стаття у співавторстві з доц. Т. Іваненко «Шрифтовий плакат: творчий метод дизайнерів різних культурних регіонів алфавітної системи писемності (за матеріалами колекції «4-й Блок – музей, архів, лабораторія»)». У статті приділено увагу менталітету кожної нації, який знаходить своє відображення у специфіці дизайну шрифту, а саме зумовлює вибір та застосування шрифту для рішення певної проблематики; зроблено припущення уявити шрифт виразником культурної спадщини народу, засобом естетичного та художнього оформлення певної інформації [15].

На сторінках каталогів, присвячених кожній проведеній трієнале, з боку культурної та наукової спільноти дана оцінка подіям, авторам плакатів, а також представленим роботам (автори: Л. Савицька, В. Немцова, В. Коротич, В. Косів, О. Гладун). Ці статті та есе мають більше філософський та емоційно-публіцистичний, ніж науковий стиль.

Для повної характеристики трієнале як соціального явища і колекції як дизайнерського продукту, з урахуванням особливостей сьогодення, необхідно зіставити весь комплекс джерел, застосувати системний, цілісний, міждисциплінарний підхід до дослідження.

Має бути виконана велика робота з багатим плакатним матеріалом музею, результатом якої стануть нові знання:

- технічні, стилістичні та ідеологічні особливості сучасного плакату;
- найбільш значущі українські та зарубіжні твори плакатного жанру;
- аналіз виразних якостей та образних рішень у плакаті сьогодення;
- сучасний досвід і технологічні галузі проектування та виробництва плакату;
- моделі сприйняття та основи психології плакатних звернень;
- методики пошуку ідей для креативної плакатної концепції.

Наступним етапом є дослідження ефективного включення музейного простору «4-й Блок» у сферу вищої освіти, пошук нових форм участі в навчальному процесі, пошук формування академічної ідентичності шляхом залучення до процесу музейної комунікації максимальної кількості представників вузівської спільноти.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Міжнародна трієнале екологічного плакату «4-й Блок» знайшла відгук далеко за межами України, і створений на її основі в Харківській державній академії дизайну і мистецтв «4-й Блок – музей, архів, лабораторія» став центром пропаганди екологічної культури, засобом комунікації між людьми, акумулятором творчого потенціалу світового дизайнерського співтовариства, мета якого – служіння найкращим прагненням людства. Більш як тридцятирічне існування трієнале доводить, що трагедії, які трапляються з людством, не роблять людей нещасними жертвами, а дають їм шанс виявити творчий потенціал у прагненні вижити в будь-яких умовах, усупереч будь-яким труднощам і перешкодам.

Аналіз плакатів екологічної спрямованості, надісланих на трієнале з 1991 по 2021 р., показав, що з часом відбувся якісний і кількісний перехід від розпачу, руйнування та радикалізму до творчої, конструктивної позиції на основі об'єднання людей у вирішенні важливих екологічних, соціальних питань. Досліджуючи хронологію та еволюцію візуально-графічної мови плакатів, що формували образи й відображали дизайнерські ідеї, можна простежити, як змінювалася ця мова з кожною трієналею, насичуючись новими змістами, філософією і технічними можливостями.

Візуальна складова плакатів 1991, 1994, 1997 рр. відрізнялась композиційною рівновагою, дотриманням принципів ретельно розрахованої модульної сітки, відсутністю зайвих деталей, надзвичайно

стриманим ставленням до використання палітри кольорів, простотою і функціональністю. Більшість дизайнерів використовували принцип мінімалізму, де важливим був кожен елемент, де елементом композиції міг стати вільний простір взагалі. Це дозволяло глядачеві поринути у порожній простір, побачити раніше недоступне погляду. Дизайнери шукали прості засоби вираження, які справляли б сильну дію водночас. Окремі літери і символи могли красномовно виступати інструментами графічних прийомів.

У плакатах 2000, 2003 рр. простежувалася відмова від утилітарної геометрії на користь сміливих експериментів завдяки можливостям цифрових технологій. Для миттєвого привернення уваги дизайнери використовували природні форми, яскраве несподіване поєднання кольорів, строкаті патерни. Спостерігалися новаторські експерименти в типографіці: комбінувалися різні шрифти та кеглі, використовувалася виворотка, слова розтягувались, балансували з легкочитанням «на межі».

У 2006, 2009 рр. насичений дослідницькими елементами (багатошаровими текстами та фотографіями, грою з фактурою для створення просторово-дотикального середовища, сміливими експериментами з фотомонтажем, ілюстраціями, комп'ютерними ефектами) візуальний простір плакату справляв враження рухливого колажу. Як ілюстративний матеріал дизайнери використовували не лише чорно-білу, а й кольорову фотографію. На перший план вийшла емоційна виразність графічної форми. Ставало очевидним, що плакат для дизайнерів є не просто комунікацією з глядачем, а явною сферою творчого самовираження.

Кризовий стан світової економіки, що розпочався ще в 2008 р. і наклав відбиток на наступні роки, поступово привів до згасання надмірностей та вищування у дизайні, наблизивши епоху переважання мінімалізму та зручності над стилем. Тому основним вектором розвитку в плакаті трієнале 2012 р. став дуже поширений у молодого покоління авторів т. зв. плоский дизайн (flat design), для якого характерна відмова від надлишкової натуралізації та відсутність показників об'єму – фактури, відображень, відблисків, тривимірності. Але як виняток – присутність потужних графічних зображень тіней від об'єктів. Зображення на плакаті поставали спрощеними до схематичності. Багато вільного простору в плакатах створювало відчуття легкості. Дизайнери обирали колірну гаму з максимальним контрастом, без плавних переходів. Типографіка в плоскому дизайні вийшла на перший план, виступила як навігатор. Характер шрифтів найчастіше лаконічний, легко читаний, без скрабів. Зустрічалось багато рукописних шрифтів.

У плакатах трієнале 2015 та 2018 рр., завдяки комп'ютерним можливостям, дизайнери створювали нові образи, не обмежені ані художніми

принципами, ані будь-чим іще. Новим кроком у плакатному дизайні став ефект «пикселізації» як ностальгійне посилення до раних відеоігор, завдяки якому митці досягали цікавих виразних ефектів. Автори вдавалися до ефекту розмитих фотографій, до руйнування цілісного зображення з використанням розривів та подряпин. Даний спосіб дозволяв створити контраст та виділити окремі деталі в композиції з метою якомога ефективніше підкреслити ідею плакатного меседжу.

У 2021 р. дизайнери стурбовано та рішуче втілювали в життя ідею створення багатовимірних трансформаційних графічних просторів, ідею динаміки форми. Застосування інтеграції анімації, відео та аудіо дозволяло донести креативну ідею до користувача різноманітним спектром можливостей. Спостерігалась тенденція до використання в плакатах шрифтів з індивідуальним характером. Слова починали бути присутніми в дизайні фізично, підпорядковували собі решту композиції, ставали основним елементом естетики.

Спостерігаючи за хвилеподібною еволюцією графічної мови плакату в межах останніх тридцяти років, можна припустити, що як усе фізичне в життєвому існуванні має циклічну природу, так і графічний дизайн переходить з одного життєвого циклу в інший. Переосмислюючи досвід попередніх періодів, перебуваючи в безпосередньому зв'язку з соціумом, дизайн виявляє нові сенси та виробляє новий вектор напруму щоразу.

13 000 аркушів плакату і графічного мистецтва актуальної екологічної, соціальної та культурної проблематики від дизайнерів з 60 країн світу

було зібрано з 1991 по 2021 р. під час проведення триєнале «4-й Блок» у Харкові, й нині вони зберігаються в Харківській державній академії дизайну і мистецтв. Академія з 1963 р. готує фахівців у галузі дизайну з урахуванням актуальності матеріалів та сучасних дизайнерських трендів, дотримуючись спрямування на те, щоби формувати покоління прогресивних творчих професіоналів, здатних змінити світ на краще засобами дизайну. Результати ретельного дослідження колекції «4-й Блок» можуть стати практичним підґрунтям для нової дисципліни в галузі сучасного графічного дизайну.

Особливої уваги потребує унікальна колекція української, японської, німецької та американської графіки, що надійшла за часи проведення перших трьох триєнале «4-й Блок» (1991, 1994, 1997 рр.). Включаючи найширший діапазон видів, жанрів і художніх засобів, графіка надає широкі можливості для зображення й образного тлумачення світу, для вираження почуттів і думок художника. Колекція є складовою осмислення й об'єктивної оцінки загальних процесів міжнародного графічного мистецтва та потребує ретельного мистецтвознавчого аналізу.

На триєнале екологічного плакату «4-й Блок» у 2021 р. було продемонстровано плакати з технологією доповненої реальності. Можливість активної взаємодії з плакатом за допомогою QR-коду – піднімає плакатне мистецтво на новий рівень розвитку та сприяє його актуальності. Подальші дослідження даного напруму мають з'ясувати, як інтегрувати технології доповненої реальності в освітній процес, розширити можливості для навчання студентів. ♦

ЛІТЕРАТУРА:

1. 4-й Блок : Кращі плакати і графіка з екології визначних сучасних принтмейкерів : альбом / укл. : О. А. Векленко, В. І. Лесняк. Харків : Колорит, 2005. 172 с.
2. 75 років вищої художньої школи Харкова, 1921–1996 / упоряд. : В. Даниленко, Л. Бикова ; голов. ред. В. Торкатюк. Харків : ХХІІІ, 1996. 146 с. : іл.
3. I Міжнародна триєнале екологічного плаката «4-й Блок» : каталог-альбом / Асоціація дизайнерів-графіків «4-й Блок»; укл. : О. Векленко, О. Мадієвська, О. Северіна. Харків : Константа, 1991. 204 с. : іл.
4. I–III Міжнародні триєнале екоплакату «4-й Блок» (1991, 1994, 1997) : каталог-збірник / Асоціація дизайнерів-графіків «4-й Блок»; укл. : О. Векленко та ін. Харків : A4plus, 1997. 182 с. : іл.
5. VI Міжнародна триєнале екологічного плаката «4-й Блок» : каталог-альбом / Асоціація дизайнерів-графіків «4-й Блок»; укл. : О. Векленко, О. Мадієвська, О. Северіна. Харків : Константа, 2006. 180 с. : іл.
6. VII Міжнародна триєнале екологічного плаката «4-й Блок» : каталог-альбом / Асоціація дизайнерів-графіків «4-й Блок»; укл. : О. Векленко, С. Серов, О. Северіна. Харків : A4plus, 2009. 227 с. : іл.
7. VIII Міжнародна триєнале екологічного плаката 4-й Блок : каталог-альбом / Асоціація дизайнерів-графіків

REFERENCES:

1. Veklenko, O., Lesniak, V. (Eds.). (2005). *4-y Blok: Krashchi plakaty i hrafika z ekolohii vyznachnykh suchasnykh pryntmeikeriv* [4th Block: The best posters and graphics on ecology by prominent modern printmakers]. Kharkiv: Kolorit. [In Ukrainian].
2. Danylenko, V. & Bykova, L. (Eds.). *75 rokiv vyshchoi khudozhnoi shkoly Kharkova, 1921–1996* [75 years of the higher art school of Kharkiv, 1921–1996]. Kharkiv: KhKhPI. [In Ukrainian].
3. Association of Graphic Designers "The 4th Block", Veklenko, O., Madiievska, O. & Severina, O. (Eds.). (1991). *I Mizhnarodna tryienale ekolohichnoho plakata "4-y Blok"* [International exhibition of graphics and posters "4th Block"] [Catalogue-album]. Kharkiv: Konstanta. [In Ukrainian & English].
4. Association of Graphic Designers "The 4th Block", Veklenko, O. et al. (Eds.). (1997). *I–III Mizhnarodni tryienale ekolohichnoho plakata 4-y Blok (1991, 1994, 1997)* [I–III International Triennial of Eco-poster "4th Block" (1991, 1994, 1997)] [Catalogue-collection]. Kharkiv: A4plus. [In Ukrainian & English].
5. Association of Graphic Designers "The 4th Block", Veklenko, O., Madiievska, O. & Severina, O. (Eds.). (2006). *VI Mizhnarodna tryienale ekolohichnoho plakata "4-y*

- «4-й Блок»; укл.: О. Векленко та ін. Харків: A4plus, 2012. 256 с.: іл.
8. IX Міжнародна триєнале екологічного плаката «4-й Блок»: каталог-альбом / Асоціація дизайнерів-графіків «4-й Блок»; укл.: О. Векленко та ін. Харків: Перша експериментальна типографія, 2015. 192 с.: іл.
  9. X міжнародна триєнале екологічного плаката «4-й Блок»: каталог-альбом / Асоціація дизайнерів-графіків «4-й Блок»; укл.: О. Векленко та ін. Харків: A4plus, 2018. 224 с.: іл.
  10. XI міжнародна триєнале екологічного плаката «4-й Блок»: каталог-альбом / Асоціація дизайнерів-графіків «4-й Блок»; укл.: О. Векленко та ін. Харків: Точка, 2021. 231 с.: іл.
  11. Векленко О. 4-й Блок 1–10. Харків: Промарт, 2020. 240 с.: іл.
  12. Иваненко Т. А., Макарова А. Л. Гипербола как средство художественного выражения в логико-семиотической модели визуального языка. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2012. № 4. С. 15–18.
  13. Иваненко Т. О. Міжнародний студентський конкурс зі шрифту і каліграфії Pangram: становлення, розвиток, перспективи. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2021. № 2. С. 218–235. DOI: 10.33625/visnik2021.02.218
  14. Иваненко Т. О. Прояви зооморфних мотивів у сучасному акцидентному шрифті. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2007. № 6. С. 59–65.
  15. Иваненко Т., Мудаліге О. Шрифтовий плакат: творчий метод дизайнерів різних культурних регіонів алфавітної системи писемності (за матеріалами колекції «4-й БЛОК: музей, архів, лабораторія»). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2021. № 1. С. 5–12. URL: <https://visnik.org.ua/pdf/v2021-01-01-Ivanenko-Mudalige.pdf> (дата звернення: 11.01.2022).
  16. Мудаліге О. Друкована графіка Японії кінця ХХ ст. (з колекції Асоціації дизайнерів-графіків «4-й Блок»). «Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи» та «Актуальні питання мистецтвознавства: виклики ХХІ століття»: матеріали Міжнародних науково-методичних конференцій професорсько-викладацького складу і молодих учених в рамках ІХ Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2017», м. Харків, 9–12 жовтня 2017 року / Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків: ХДАДМ, 2017. С. 243–245.
  17. Питюкова І. Міжнародне триєнале екологічного плакату «4-й Блок»: дитини Сергія Каменного «Ковчег»: курсова робота з дисципліни «Основи наукових досліджень» студентки 2 курсу групи М-19, спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» / Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків, 2021. [57 с.].
  18. Северина О. Развитие экологического плаката. [Лондон]: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2018. 112 с.: ил.
  19. Северина О. Екологічний плакат: становлення та розвиток (за матеріалами Міжнародних триєнале «4-й Блок»): дис. ... канд. мистецтв. / Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків, 2010. 307 с.: іл.
  20. Шаулліс К. Японська графіка кінця ХVIII – початку ХХІ ст.: художня репрезентація образів природи: дис. ... канд. мистецтв. / Харківська державна академія дизайну і мистецтв; Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2020. 422 с.: іл.
- Blok* [International exhibition of graphics and posters "4th Block"] [Catalogue-album]. Kharkiv: Konstanta. [In Ukrainian & English].
  6. Association of Graphic Designers "The 4th Block", Veklenko, O., Serov, S. & Severina, O. (Eds.). (2009). *VII Mizhnarodna tryienale ekolohichnoho plakata "4-y Blok"* [VII International Triennial of Eco-poster "4th Block"] [Catalogue-album]. Kharkiv: A4plus. [In Ukrainian & English].
  7. Association of Graphic Designers "The 4th Block", Veklenko, O. et al. (Eds.). (2012). *VII Mizhnarodna tryienale ekolohichnoho plakata "4-y Blok"* [VII International Triennial of Eco-poster "4th Block"] [Catalogue-album]. Kharkiv: A4plus. [In Ukrainian & English].
  8. Association of Graphic Designers "The 4th Block", Veklenko, O. et al. (Eds.). (2015). *IX Mizhnarodna tryienale ekolohichnoho plakata "4-y Blok"* [VII International Triennial of Eco-poster "4th Block"] [Catalogue-album]. Kharkiv: Persha eksperymentalna typohrafiia. [In Ukrainian & English].
  9. Association of Graphic Designers "The 4th Block", Veklenko, O. et al. (Eds.). (2018). *X Mizhnarodna tryienale ekolohichnoho plakata "4-y Blok"* [VII International Triennial of Eco-poster "4th Block"] [Catalogue-album]. Kharkiv: A4plus. [In Ukrainian & English].
  10. Association of Graphic Designers "The 4th Block", Veklenko, O. et al. (Eds.). (2021). *XI Mizhnarodna tryienale ekolohichnoho plakata "4-y Blok"* [VII International Triennial of Eco-poster "4th Block"] [Catalogue-album]. Kharkiv: Tochka. [In Ukrainian & English].
  11. Veklenko, O. (2020). *4-y Blok 1–10* [The 4th Block 1–10]. Kharkiv: Promart. [In Ukrainian & English].
  12. Ivanenko, T. A. & Makarova, A. L. (2012). *Giperbola kak sredstvo khudozhestvennogo vyrazheniia v logiko-semioticheskoi modeli vizualnogo iazyka* [Hyperbole as an artistic mean of expression of a logic-semiotic model of visual language]. *Bulletin of Kharkov State Academy of Design and Arts*, 4, 15–18. [In Russian].
  13. Ivanenko, T. O. (2021). *Mizhnarodnyi studentskyi konkurs zi shryftu i kalihrafiu Pangram: stanovlennia, rozvytok, perspektvy* [International student competition on font and calligraphy Pangram: origins, development, prospects]. *Bulletin of Kharkov State Academy of Design and Arts*, 2, 218–235. doi: 10.33625/visnik2021.02.218 [In Ukrainian].
  14. Ivanenko, T. O. (2007). *Proiavy zoomorfnykh motyviv u suchasnomu aktydentnomu shryfti* [Display zoomorphic motives in a modern accidental font]. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 6, 59–65. [In Ukrainian].
  15. Ivanenko, T. & Mudalige, O. (2021). *Shryftovyi plakat: tvorchyi metod dyzaineriv riznykh kulturnykh rehioniv alfavitnoi systemy pysemnosti (za materialamy kolektsii "4-y BLOK: muzei, arkhiv, laboratoria")* [Font Poster: Creative Method of Designers from Different Cultural Regions of the Alphabetic Writing System (Based on the Materials of the Collection "The 4th BLOK: Museum, Archive, Laboratory")]. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 1, 5–12. Retrieved from <https://visnik.org.ua/pdf/v2021-01-01-Ivanenko-Mudalige.pdf> [In Ukrainian].
  16. Mudalige, O. (2017, October 9–12). *Drukovana hrafika Yaponii kintsia XX st. (z kolektsii Asotsiatsii dyzaineriv-hrafikov "4-y Blok")* [Printed graphics of Japan at the end of the 20th century (from the collection of the Association of Graphic Designers "4th Block")]. In V. Ia. Danylenko (Ed.). *"Pedahohichni aspekty pidhotovky vykladachiv z vizualnogo mystetstva ta dyzainu: suchasnist i perspektvyv" ta "Aktualni pytannia mystetstvoznavstva: vyklyky XXI stolittia"* [Pedagogical aspects of training teachers in visual art and design: modernity and prospects and

21. Японський міжнародний музей плакату : вебсайт. 2022. URL: <https://www.ogaki-postermuseum-japan.com> (дата звернення : 15.11.2022).
22. Den Gamle By : офіційний вебсайт Данського музею плакату. 2022. URL: <https://www.danskplakatmuseum.dk> (дата звернення : 14.11.2022).
23. Lahden Historiallinen museo : офіційний вебсайт Музею плакату Лахті. 2022. URL: <https://www.lahdenhistoriallinen.fi> (дата звернення: 14.11.2022).
24. Muzeum Plakatu w Wilanowie : офіційний вебсайт Музею плакату у Вілянові. 2022. URL: <https://postermuseum.pl> (дата звернення: 12.11.2022)
25. Poster House : вебсайт. 2022. URL: <https://posterhouse.org> (дата звернення : 13.11.2022).
17. Pytiukova, I. (2021). Mizhnarodne triennale ekolohichnoho plakatu "4-y Blok": dyptykh Serhiia Kamiennoho "Kovcheh" [International Triennial of Ecological Poster "4th Block": diptych of Sergiy Kamenny "The Ark"]. *Coursework from the discipline "Fundamentals of Scientific Research"*. Kharkiv State Academy of design and Arts, Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].
18. Severina, O. (2018). *Razvitie ekologicheskogo plakata* [The development of an environmental poster]. LAP LAMBERT Academic Publishing. [In Russian].
19. Severina, O. (2010). *Ekolohichniy plakat: stanovlennia ta rozvytok (za materialamy Mizhnarodnykh triennale "4-y Blok")* [Eco-poster: formation and development (based on the International Triennial "The 4th Block")]. (Unpublished PhD thesis). Kharkiv State Academy of Design and Arts, Kharkiv. [In Ukrainian].
20. Shaulis, K. (2020). *Yaponska hrafiika kintsia XVIII – pochatku XXI st.: khudozhnia reprezentatsiia obraziv pryrody* [Japanese graphic art – the end of 18th – the beginning of the 21st centuries: artistic representation of nature images]. (Unpublished PhD thesis). Kharkiv State Academy of Design and Arts; Lviv National Academy of Arts, Lviv. [In Ukrainian].
21. Iaponskyi mizhnarodnyi muzei plakatu [Japan International Poster Museum]. (2022). Retrieved from <https://www.ogaki-postermuseum-japan.com>. [In Japan].
22. Den Gamle By [Danish Poster Museum]. (2022). Retrieved from: <https://www.danskplakatmuseum.dk>. [In Danish et al].
23. Lahden Historiallinen museo [Lahti Poster Museum]. (2022). Retrieved from <https://www.lahdenhistoriallinen.fi>. [In Suomi & English].
24. Muzeum Plakatu w Wilanowie [Poster Museum in Wilanów]. (2022). Retrieved from: <https://postermuseum.pl>. [In Polish & English].
25. Poster House. (2022). Retrieved from <https://posterhouse.org>.

DOI 10.33625/hudprom2023.01.027

Olena MUDALIGE**THE HISTORY OF THE ECOLOGICAL POSTER MUSEUM CREATION AT THE KHARKIV STATE ACADEMY OF DESIGN AND ARTS**

The article attempts to analyze in a chronological dimension (1991–2021) the history of creation and functioning of the International Triennial of Ecological Poster “4th Block”, the largest artistic and environmental action in Ukraine, aimed at drawing attention to environmental problems in the world and the spiritual and moral foundations of life. The features of each triennial are consistently reflected, the changes in time of the pictorial component of the modern poster as they move away from Chernobyl tragedy are traced, its artistic and communicative features and innovations used by designers to promote important universal human aspirations are identified. The basis of the study was the materials of albums–catalogs of eleven triennials held, the collection of graphics and posters itself, the book of memoirs of the founder of the triennial. Attention is focused on the natural process of transforming the collection of posters and graphics into a museum that can become the center of modern design culture. A special role of the Kharkiv State Academy of Design and Arts in the organization and support of the “4th Block – Museum, Archive, Laboratory” was noted. An institution of higher education with a powerful creative and scientific potential, its own traditions and original teaching methods, KSADA constantly organizes the educational process in such a way as to acquaint students with history and new trends in contemporary art, including graphic design. This approach attracts new generations of the artistic elite of Ukraine to participate in a dialogue between representatives of different cultural regions and broadcast their own artistic experience to the world space in order to spread the best ideas of mankind. The article presents the conclusions from this study and the prospects for further research in this direction.

KEYWORDS: International Triennial of Ecological Poster “4th Block”, Chernobyl, ecology, Kharkiv State Academy of Design and Arts, graphic design, font poster, poster, museum

---

Стаття надійшла до редакції: 22.05.2023

Прийнята до публікації: 12.06.2023

Дата публікації: 30.06.2023

© Мудаліге О., 2023
